

het zij, dáár zal inderdaad wel puriteinsch beginsel remmend hebben gewerkt. CATS dichtte zijn *Minne-* tot *Sinnebeelden* om; HUYGENS deed er niet aan, uit principe, naar 't schijnt: CAMPHUYZEN, niet-calvinist, maar zéér puriteinsch, vernietigde de poëzie uit zijn wereldschgezinde jeugd; LUYKEN — dat is bekend ⁴⁸).

Ook over hun verhouding tot den roman zwijgt men. CATS prijst het in zijn vrouw, dat zij zich nooit met „romansche grillen” afgaf, maar liever PLUTARCHUS las. Men heeft geen bezwaar. Dien 17de-eeuwschen roman kan men zelf niet hoog aanslaan. En toen op het einde der 18de HOFSTEDE zich geroepen gevoelde, tegen MARMONTEL's *Bélisaire* te protesteeren, om de godsdienstige grondgedachte, was deze verstandig genoeg, volstrekt het genre niet in zijn geheel te verwerpen.

De groote zonde der puriteinen ligt in hun optreden *tegen het tooneel*. Niet tegen het drama, zelfs niet, volstrekt, tegen het ter oefening gespeelde schooldrama, maar tegen den schouwburg. Die strijd was oud, was internationaal, barstte tekens weer uit; niet alleen Gereformeerden, maar ook vele Doopsgezinden, Katholieken, Jansenisten, Lutheranen vinden wij onder de bestrijders, eensgezind in de meening, dat zulk groot moreel gevaar niet met halve of kwart-maatregelen kon worden gekeerd. In de tweede helft der 18de eeuw kwam zelfs ROUSSEAU met zijn brief aan D'ALEMBERT zich in hun gelederen voegen. Maar ondanks dat alles, ondanks dat reeds PELS onomwonden erkende, dat de predikanten met volle recht, en naar hun plicht, dien strijd hadden gestreden, ondanks dat thans geen ernstig geschiedschrijver meer loochent, dat de toestanden aan het tooneel in VONDEL's tijd onduelbaar waren, — houdt de traditie stand, die Vondel voorstelt als een soort martelaar voor de dramatische dichtkunst.

De geschiedenis van dezen strijd moet nog geschreven worden; tot zelfstandig, volledig onderzoek der gegevens heeft tot nog toe niemand zich verledigd ⁴⁹). Men schrijft van elkaar feiten, interpretaties en onjuistheden over; zoo doet zelfs de bijzondere beschrijver van *Drama en Tooneel*. Niettemin is reeds veel gewonnen, sinds KALFF de *Christelike Huys-houdinghe* van WITTEWRONGEL raadpleegde. Thans erkent ook TE WINKEL, dat tegen diens gegronde kritiek eigenlijk alleen is in te brengen: dat de onbeperkte heerschappij van zijn puriteinsche levensbeschouwing het leven tot een ondraaglijk saai, kleurloos en eentonig bestaan zou maken. — Geen vermaak, geen vreugde, geen vriendschap, geen liefde, zei SCHIRMER. — Eigenaardig is, dat de doopsgezinde dokter LANGEDULT nog in 1684 zijn dramatisch werk over Jezus' lijden en opstanding wel met een lange, geleerde voorrede voorzag ter verdediging van den schouwburg, maar tevens mededeelde, dat hij zijn stuk niet door de slechtbegaafde acteurs, maar hoogstens door geloovige christenen zou willen gespeeld zien. Van den *Lucifer* vindt zelfs een onverdacht Roomsche literator, dat het beter in epischen vorm ware gedicht; en hij schrikt terug van wat VONDEL al zoo op het tooneel verlangde, en verdroeg ⁵⁰). Daarentegen sprak enkele jaren geleden een ernstig geleerde tot onze verbazing nog weer van haters der Muzen, vijanden der kunst en lasteraars, daarbij achter alle voorredenen, die over „Momussen, Harpijen en Zoylisten” klagen, de vervolging vermoedend door de